
Огляд Стратегії НБУ щодо забезпечення фінансової стабільності банківської системи

Наталія Данік

Кафедра інтелектуальної цифрової економіки, факультет економіки та екології моря,
Національний університет кораблебудування ім. адмірала Макарова, Миколаїв, Україна
ORCID 0000-0001-5821-6232

Олександр Максютенко

Кафедра економічної політики та безпеки, факультет економіки та екології моря,
Національний університет кораблебудування ім. адмірала Макарова, Миколаїв, Україна
ORCID 0009-0004-6076-8975

Анотація: Стаття присвячена комплексному аналізу Стратегії Національного банку України щодо забезпечення фінансової стабільності банківської системи, особливо в контексті безпрецедентних викликів, спричинених військовою агресією. Автором розкрито ключову роль центральних банків, зокрема НБУ, у підтримці стійкості фінансової екосистеми, обґрунтовано важливість макропруденційної політики та наведено інструментарій, який використовує НБУ для виявлення, попередження та мінімізації ризиків. Особливу увагу приділено адаптації стратегічних цілей НБУ до умов воєнного стану, включаючи пріоритети підтримки безперебійної роботи банків, контролю ліквідності, управління валютними ризиками та забезпечення кібербезпеки фінансової інфраструктури. У статті проаналізовано підходи НБУ до оцінки фінансової стабільності, зокрема використання якісних показників та комплексних індексів, таких як Індекс фінансового стресу. Розглянуто стратегічні цілі НБУ, спрямовані на забезпечення стійкої гривні, фінансової стабільності, сприяння відновленню економіки, розвиток сучасних фінансових послуг та забезпечення ефективної роботи самого центрального банку. Окреслено короткострокові заходи "фокусу спротиву" та середньострокові ініціативи "фокусу відновлення", що відображають подвійне завдання НБУ в умовах війни. На основі проведеного аналізу, у статті сформульовано перспективи подальших наукових досліджень, що охоплюють аналіз ефективності макропруденційних інструментів в умовах воєнної економіки, дослідження впливу шокових сценаріїв, вивчення механізмів взаємодії монетарної та макропруденційної політики, а також аналіз міжнародного досвіду антикризових заходів. У висновках підкреслено ключову роль НБУ у забезпеченні фінансової стабільності, його здатність адаптуватися до нових викликів та стратегічне бачення майбутнього розвитку фінансової системи України.

Ключові слова: стратегія, НБУ, банки, фінансова стабільність, фінансова стійкість, макропруденційна політика, монетарна політика, ефективність, банківська система.

1. Вступ

Фінансова стабільність є одним із визначальних індикаторів стійкості економіки України. Пережиті фінансово-економічні потрясіння позначилися банкрутством ключових банківських установ, продемонструвавши їхню чутливість до зовнішніх економічних коливань. Забезпечення надійності банківської системи становить особливу складність для України, що зумовлює необхідність обґрунтованої макропруденційної політики, яку впроваджує Національний банк. З метою подолання проблеми фінансової нестійкості в банківському секторі країни, вагомим є дослідження історії економічних криз, аналіз факторів, що їх

спричиняли, та ідентифікація комплексу загальних і специфічних обмежень, здатних запобігти формуванню кризових явищ у майбутньому. Макропруденційна політика НБУ, розроблена з урахуванням міжнародного досвіду, спрямована на мінімізацію рівня ризиків, що можуть виникнути в банківській системі, з метою попередження банківських крахів або пом'якшення їхніх негативних наслідків [1].

2. Об'єкт і предмет дослідження

Об'єктом статті є Стратегія Національного банку України, спрямована на забезпечення фінансової стабільності банківської системи країни. Предметом дослідження є ефективність, ключові характеристики, потенційний вплив, сильні та слабкі сторони, а також можливості для вдосконалення Стратегії НБУ щодо забезпечення фінансової стабільності банківської системи в контексті сучасних економічних викликів та міжнародного досвіду.

3. Мета та задачі дослідження

Метою дослідження є не лише опис стратегії НБУ, але і її всебічний аналіз, оцінка та надання експертної думки щодо її потенційного впливу та можливостей для вдосконалення. Поставлена мета зумовила необхідність вирішення наступних завдань:

- розкрити ключові елементи та напрямки Стратегії НБУ щодо забезпечення фінансової стабільності банківської системи;
- проаналізувати обґрунтованість цілей та інструментів, закладених у Стратегії НБУ, з урахуванням поточних економічних реалій та потенційних ризиків;
- сформулювати практичні рекомендації щодо можливих змін або доповнень до Стратегії НБУ для підвищення її дієвості.

4. Аналіз літератури

Проблемам фінансової стійкості банків, банківської системи та її оцінки присвячено праці багатьох провідних зарубіжних і вітчизняних учених. Серед яких Л.Б. Штефан [2], М.П. Федішин, А.О. Павлюк [3], М.П. Федішин, А.В. Жаворонок, Н.О. Ковальчук [4] та інші. Попри значний обсяг і цінність існуючих наукових розробок, низка важливих питань у цій сфері залишається недостатньо дослідженою, що і спонукало нас до здійснення наступних наукових пошуків.

5. Методи досліджень

У процесі дослідження для аналізу змін у структурі та динаміці показників фінансової стійкості банківської системи застосовувалися статистичні методи. Крім того, з метою створення розрахунково-аналітичних таблиць використовувалися методи теоретичного узагальнення, порівняльного аналізу та фінансового аналізу. Для формування узагальнень та формулювання висновків було використано абстрактно-логічний метод.

6. Результати досліджень

Стабільна та ефективна фінансова система, що заслуговує на довіру як громадян, так і бізнесу, є фундаментальною передумовою для економічного зростання. Національний банк України відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності, сприяючи ефективному функціонуванню фінансової системи та її здатності протистояти кризовим явищам. З цією метою Національний банк вживає комплекс заходів, спрямованих на мінімізацію ризиків для всієї фінансової екосистеми та підтримку стійкості банків до системних потрясінь.

У більшості країн світу саме центральні банки відіграють ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності. Це зумовлено тим, що центробанки володіють необхідним обсягом знань, експертизою та ресурсами – як людськими, так і організаційними та фінансовими – для ефективного виконання цієї функції. Таким чином, сприяння фінансовій стабільності стало офіційною частиною повноважень багатьох центральних банків у світі.

Національний банк України також отримав відповідний мандат у 2015 році. Згідно зі статтею 6 Закону України «Про Національний банк України», сприяння фінансовій стабільності визначено як другий за пріоритетністю напрямок діяльності НБУ, поступаючись лише підтримці стабільності цін [5].

Для забезпечення надійності фінансової системи України, Національний банк володіє різноманітним набором інструментів. Першим кроком НБУ є проведення глибокого аналізу та своєчасне інформування громадськості й учасників ринку про виявлені потенційні загрози. У випадках, коли попереджувальних заходів недостатньо, регулятор може застосовувати макропруденційні інструменти, такі як встановлення вимог до рівня капіталу та ліквідності банків, а також інші інструменти, спрямовані на окремі сектори фінансового ринку [6].

Національний банк України у своїй діяльності керується рекомендаціями Європейської ради із системних ризиків (ESRB), яка ще у 2013 році наголосила на важливості чіткого та публічного визначення цілей та інструментів макропруденційної політики уповноваженими органами. Більшість країн Європи вже впровадили цю рекомендацію, оприлюднивши відповідні макропруденційні стратегії [7].

Аналогічно, Національний банк України визначив свої цілі та інструменти політики забезпечення фінансової стабільності у власній Стратегії макропруденційної політики. Крім того, НБУ регулярно інформує суспільство про майбутні зміни в регулюванні через офіційний вебсайт, сторінки в соціальних мережах, а також під час зустрічей з представниками засобів масової інформації, учасниками ринку та експертами [8].

Постійно вдосконалюючи свій інструментарій, Національний банк регулярно здійснює оцінку потенційних загроз для фінансового сектору та економіки держави в цілому. Для досягнення бажаної фінансової стабільності НБУ застосовує низку стратегічних підходів, серед яких провадження виваженої макропруденційної політики, виконання функції кредитора останньої інстанції для підтримки ліквідності банків, сприяння фінансовій стійкості банківських установ, особливо системно важливих, здійснення нагляду за банками, платіжними системами та системами розрахунків, а також проведення стрес-тестування банківської системи та найбільших банківських позичальників.

У прагненні до забезпечення фінансової стабільності, Національний банк координує свої дії з іншими регуляторними органами за такими ключовими напрямками: запобігання виникненню криз та обмеження їхнього поширення, сприяння розвитку фінансової системи з метою підвищення її стійкості до кризових явищ, а також ліквідація наслідків вже існуючих кризових ситуацій.

Національний банк України став першою державною інституцією, яка розробила оновлену інституційну Стратегію, що враховує наслідки російського вторгнення на функціонування фінансової системи. Ключовим фокусом цього документа є забезпечення фінансової стабільності та сприяння відновленню країни.

Згідно з новою стратегічною концепцією, Національний банк зберігає здатність виконувати свій мандат за будь-яких обставин, координуючи зусилля ключових гравців фінансового сектору для підтримки стійкості, зміцнення економічного потенціалу України та забезпечення фінансової доступності для громадян.

У контексті високої невизначеності та нестабільності, характерних для поточної ситуації, Стратегія передбачає гнучкість у плануванні та діях, що дозволить центральному банку оперативно та ефективно реагувати на мінливі обставини. Таким чином, Стратегія Національного банку до 2025 року, після дворічного періоду впровадження, була трансформована в безстрокову, що надасть можливість центробанку, враховуючи зовнішні

чинники, розширити горизонти прогнозування та заздалегідь підготувати альтернативні сценарії дій для різних варіантів розвитку подій.

Голова Національного банку Андрій Пишний підкреслив, що фінансовий сектор та центральний банк вже понад рік тримають фінансову оборону в умовах повномасштабної війни, одночасно продовжуючи розвиватися, стратегічно мислити та сприяти руху країни вперед. Він наголосив на відповідальності НБУ за забезпечення впевненості у фінансовій стабільності для українців, уряду, військових, учасників фінансового ринку та міжнародних партнерів, проводячи аналогію з захистом повітряного простору Збройними Силами України.

Андрій Пишний також повідомив, що комплексна робота над новою Стратегією розпочалася на початку 2023 року, і за короткий термін команда центробанку змогла уточнити стратегічне бачення, місію та корпоративні цінності, спрямувавши свою діяльність на наближення перемоги, а також розробити довгостроковий план, який слугуватиме дороговказом для НБУ, його партнерів та фінансового ринку. Нова Стратегія отримала назву "Фінансова фортеця України", що, за словами Голови НБУ, влучно відображає необхідність створення неприступної фінансової екосистеми для протистояння ворогу, де центральний банк виступає архітектором, що працює на прискорення Перемоги [8].

Стратегія Національного банку враховує надважливі завдання для України, визначені у Меморандумі з Міжнародним валютним фондом, зокрема щодо відновлення боргової стійкості, підтримки ліквідності, зменшення дефіциту фінансування та створення умов для участі приватного сектору у повоєнному відновленні [9]. Меморандум також окреслює ключові структурні реформи, спрямовані на економічне зростання та євроінтеграцію, заходи монетарної та валютної політики, а також плани відновлення та подальшого розвитку фінансової системи як рушія відбудови економіки. Ці завдання інтегровані в нову Стратегію НБУ [10].

Нова Стратегія демонструє активну позицію Національного банку, який не лише реагує на поточні ризики, а й має чітке бачення свого руху та руху країни, беручи на себе відповідальність за якісні зміни у фінансовому та банківському секторах, закладаючи основу для відновлення української економіки та скорочуючи зону невизначеності на шляху до Перемоги.

Реалізація Стратегії здійснюватиметься за п'ятьма стратегічними цілями, що охоплюють ключові функції Національного банку – забезпечення цінової та фінансової стабільності, а також підтримку країни на шляху до Перемоги. Ці цілі деталізуються у 24 стратегічних ініціативах, на досягненні яких центральний банк зосередить свої зусилля протягом наступних років.

Стратегічні завдання НБУ враховують виклики, що постають у двох основних напрямках:

- 1) протистояння російській агресії: «фокус спротиву» – короткострокові заходи, спрямовані на стабілізацію та запобігання погіршенню ситуації)
- 2) відновлення країни: «фокус відновлення» – середньострокові заходи для запуску перетворень, що стануть основою майбутньої відбудови та зростання економіки.

Перша ціль – «Стійка гривня», що передбачає досягнення цінової та курсової стійкості через розроблення стратегії повернення до інфляційного таргетування, валютної лібералізації та переходу до гнучкого обмінного курсу, поступове послаблення валютних обмежень та повернення фокусу монетарної політики на інфляцію.

Друга ціль – «Фінансова стабільність», спрямована на забезпечення стійкості фінансової системи до зовнішніх впливів, її здатності виконувати основні функції та протистояти кризовим явищам через збалансоване регулювання та нагляд, підтримку стійкої банківської системи, підготовку страхового ринку до підтримки відновлення, забезпечення прозорості та технологічності небанківського фінансового та платіжного ринків, а також надійність та стійкість інфраструктури фінансового ринку.

Третя ціль – «Фінансова система працює на відновлення країни», метою якої є сприяння відновленню економіки та поверненню до стійкого економічного зростання через

стимулювання відповідального та розвиненого кредитного та страхового ринків, розвиток інфраструктури ринків капіталу, а також підвищення фінансової грамотності населення та підприємців.

Четверта ціль – «Сучасні фінансові послуги», що передбачає безперебійну роботу фінансової системи навіть в умовах війни та блекаутів, посилення кібербезпеки та ефективності готівкового обігу, подальшу цифровізацію фінансових послуг, впровадження нових технологій, поширення безготівкових розрахунків, чітке регулювання віртуальних активів та цифрових грошей НБУ для забезпечення монетарного суверенітету, а також інтеграцію цифрових фінансових послуг у цифрову країну.

П'ята ціль – «Ефективний центральний банк», спрямована на забезпечення стійкості, ефективності та безперебійної роботи самого Національного банку як ключової умови виконання всіх попередніх цілей, через посилення комунікацій регулятора, розвиток інституційних відносин зі стейкхолдерами, міжнародну співпрацю та обмін експертизою, європейську інтеграцію фінансового сектору, ефективну операційну діяльність, цифрову трансформацію НБУ та розвиток людського капіталу як основного активу.

Таким чином, перші чотири цілі орієнтовані на зовнішні потреби фінансової екосистеми, тоді як п'ята ціль – «Ефективний центральний банк» – має на меті внутрішню трансформацію для кращої реалізації Місії та Візії Національного банку [10].

На відміну від монетарної політики, де головною метою є стабільність цін, що вимірюється індексом споживчих цін, макропруденційна політика, спрямована на забезпечення фінансової стабільності, часто оперує якісними цілями, які складно виразити кількісно. Через це не існує єдиного універсального набору показників для оцінки фінансової стабільності.

Однак, для вимірювання рівня фінансової стабільності використовується широкий спектр індикаторів. Серед них – частка непрацюючих кредитів в економіці, показники боргового навантаження, співвідношення обсягу наданих кредитів до вартості застави та багато інших.

Крім того, існують комплексні індекси, такі як Індекс фінансового стресу, що публікується у Звіті про фінансову стабільність НБУ, які дають змогу оцінити поточний стан фінансового сектору, хоча й не прогнозують майбутній розвиток подій. З вересня 2025 р. Індекс фінансового стресу (ІФС) помітно знизився, передусім через значне зниження субіндексу державних цінних паперів. Цьому сприяла реструктуризація зовнішнього державного боргу наприкінці літа та відповідне зменшення дохідності суверенних єврооблігацій, дещо знизилися і дохідності гривневих ОВДП. Відтоді найбільший несприятливий внесок в ІФС мало збереження помірно високого рівня валютного субіндексу через значні обсяги інтервенцій Національного банку на валютному ринку. Значення субіндексу поведінки домогосподарств поволи поліпшувалося завдяки припливу коштів на рахунки. Зростання цін на облігації українських компаній поліпшило субіндекс корпоративних цінних паперів. Банківський субіндекс залишається на найнижчому рівні серед інших субіндексів, попри незначне зниження коефіцієнтів покриття ліквідністю внаслідок підвищення Національним банком вимог до обов'язкових резервів. ІФС відображає виключно поточний стан справ у фінансовому секторі та не вказує на майбутні ризики в короткостроковій чи довгостроковій перспективі [11].

Для глибшої оцінки фінансової стабільності центральні банки також аналізують стійкість фінансової системи до різних сценаріїв, включаючи шоківі ситуації, досліджують взаємозв'язки між фінансовими установами та їхніми клієнтами, а також проводять опитування банків та компаній [12].

В умовах воєнного стану в країні Національний банк України визначив особливі пріоритети для забезпечення фінансової стабільності, а саме:

- підтримання безперебійної роботи банківської системи;
- контроль за ліквідністю банків;
- управління валютними ризиками;

- запобігання відтоку капіталу;
- підтримка кібербезпеки фінансової інфраструктури;
- сприяння відновленню економіки;
- адаптація регуляторних вимог [13].

7. Перспективи подальшого розвитку досліджень

Подальші наукові пошуки у цій сфері можуть бути спрямовані на поглиблений аналіз ефективності застосування макропруденційних інструментів Національним банком України в умовах воєнної економіки та післявоєнного відновлення. Окремої уваги заслуговує дослідження впливу шоків сценаріїв, пов'язаних з тривалою військовою агресією та геополітичною нестабільністю, на стійкість банківської системи та розробка адаптивних стратегій управління ризиками [14]. Актуальним також є вивчення механізмів взаємодії між монетарною та макропруденційною політикою НБУ в контексті забезпечення як цінової, так і фінансової стабільності, а також пошук оптимальних підходів до валютної лібералізації та переходу до гнучкого обмінного курсу в умовах відновлення економіки.

Крім того, важливим напрямком досліджень є вивчення міжнародного досвіду застосування антикризових заходів центральними банками в умовах військових конфліктів та їхньої адаптації до українських реалій [15]. Аналіз ефективності застосування віртуальних активів та цифрових грошей НБУ для забезпечення монетарного суверенітету та розвитку сучасних фінансових послуг також є перспективним напрямком. Окремої уваги потребує дослідження питань кібербезпеки фінансової інфраструктури в умовах війни та розробка стратегій її посилення для забезпечення безперебійної роботи фінансової системи.

8. Висновки

Проведене дослідження підтверджує ключову роль Національного банку України у забезпеченні фінансової стабільності, особливо в умовах безпрецедентних викликів, пов'язаних з військовою агресією. Застосування широкого спектру інструментів, включаючи макропруденційну політику, аналіз ризиків та комунікацію з ринком, свідчить про активну позицію регулятора у підтримці стійкості банківської системи. Впровадження оновленої Стратегії, орієнтованої на протистояння агресії та відновлення країни, демонструє стратегічне бачення НБУ та його готовність адаптуватися до мінливих обставин.

Визначені НБУ особливі пріоритети в умовах воєнного стану, такі як підтримка безперебійної роботи банків, контроль ліквідності, управління валютними ризиками та кібербезпека, є критично важливими для збереження фінансової стійкості. Подальші зусилля НБУ у реалізації стратегічних цілей, особливо у напрямках відновлення кредитування, розвитку фінансового ринку та впровадження сучасних фінансових послуг, матимуть вирішальне значення для майбутнього економічного зростання та інтеграції України до європейської фінансової системи.

Список літератури:

- 1) Мельничук К. Забезпечення фінансової стабільності банківської системи України. Available at: <https://ur.knute.edu.ua/server/api/core/bitstreams/aaf0f302-a86b-4f63-9701-5c6927816c9d/content>
- 2) Штефан Л.Б. (2018). Аналіз деяких індикаторів фінансової безпеки банківської системи України. Економіка та суспільство, 16, 862–870.
- 3) Федішин М.П., Павлюк А.О. Особливості антикризового управління банківською системою в сучасних умовах. Available at: <https://fr.stu.cn.ua/index.pl?task=arcinf&l=ua&j=14&id=106>.

4) Федішин М.П., Жаворонок А.В., Ковальчук Н.О. (2019). Аналітична оцінка фінансової стійкості та стабільності банківської системи України на основі індикаторів. Проблеми системного підходу в економіці, 6 (74), 83–88.

5) Про Національний банк України (2024). Закон України. № 4042-IX. 30.10.2024. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>

6) Офіційний сайт Національного банку України. Available at: <https://bank.gov.ua>

7) Європейська рада з системних ризиків – ESRB. Available at: https://uk.economy-pedia.com/11032390-european-systemic-risk-board-esrb#goog_rewarded

8) Фінансова фортеця України: НБУ презентував нову Стратегію, сфокусовану на спротиві російській агресії та відновленні країни. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/finansova-fortetsya-ukrayini-nbu-prezentuvav-novu-strategiyu-sfokuso-vanu-na-sprotivi-rosiyskiy-agresiyi-ta-vidnovlenni-krayini>

9) Меморандум про економічну та фінансову політику. Available at: https://mof.gov.ua/uk/memorandum_of_economic_financial_policies-677

10) Оновлення Стратегії НБУ: підвищення ефективності в умовах мінливого сьогодення. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/onovlennya-strategiyi-nbu--pidvischennya-efektivnosti-v-umovah-minlivogo-sogodennya>

11) Звіт про фінансову стабільність (грудень 2024 р.). Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-gruden-2024-roku>

12) Данік Наталія, Татко Анна. (2022). Удосконалення механізму забезпечення фінансової стабільності банківської системи України. International Science Journal of Management, Economics & Finance, 1(5), 1-9.

13) Пригара І. О., Кириллова В. Р. Аналіз фінансової стійкості комерційних банків. Available at: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstreamdownload/123456789/84987/1/Kirillova_bac_rob.pdf

14) Рисін В.В., Біда А.П. Фінансова стійкість банку: чинники та особливості забезпечення. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2021/3.pdf

15) Вікторія Почтар. Оцінка фінансової стійкості банку. Available at: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/19303/1/Dyplom072_Pochtar_Levchenko.pdf

Review of the NBU Strategy on Ensuring the Financial Stability of the Banking System

Natalia Danik

Department of Intelligent Digital Economy, Faculty of Economics and Marine Ecology,
The Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv, Ukraine
ORCID 0000-0001-5821-6232

Oleksandr Maksyutenko

Department of Economic Policy and Security, Faculty of Economics and Marine Ecology,
The Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv, Ukraine
ORCID ID: 0009-0004-6076-8975

Abstract: This article provides a comprehensive analysis of the Strategy of the National Bank of Ukraine (NBU) regarding the assurance of the financial stability of the banking system, particularly within the context of the unprecedented challenges posed by military aggression. The author elucidates the pivotal role of central banks, specifically the NBU, in maintaining the resilience of the financial ecosystem, substantiates the importance of macroprudential policy, and outlines the instruments employed by the NBU for risk identification, prevention, and minimization. Special attention is paid to the adaptation of the NBU's strategic goals to the conditions of martial law, including the priorities of sustaining the uninterrupted operation of banks, liquidity control, foreign

exchange risk management, and ensuring the cybersecurity of financial infrastructure. The article analyzes the NBU's approaches to assessing financial stability, notably the utilization of qualitative indicators and composite indices such as the Financial Stress Index. It examines the NBU's strategic objectives aimed at ensuring the stability of the hryvnia, financial stability itself, facilitating economic recovery, developing modern financial services, and securing the effective functioning of the central bank. The short-term measures of the "resistance focus" and the medium-term initiatives of the "recovery focus," reflecting the NBU's dual task in wartime conditions, are outlined. Based on the conducted analysis, the article formulates prospects for future scientific research, encompassing the analysis of the effectiveness of macroprudential instruments in a wartime economy, the study of the impact of shock scenarios, the examination of the interaction mechanisms between monetary and macroprudential policies, as well as the analysis of international experience in anti-crisis measures. The conclusions underscore the NBU's crucial role in ensuring financial stability, its ability to adapt to new challenges, and its strategic vision for the future development of Ukraine's financial system.

Keywords: strategy, NBU, banks, financial stability, financial resilience, macroprudential policy, monetary policy, efficiency, banking system.
